

עפ 1739/24 - מדינת ישראל נ' פלוני

בית המשפט העליון

ע"פ 1739/24

לפני:

כבוד השופטת דפנה ברק-ארז
כבוד השופט דוד מינץ
כבוד השופט חאלד כבוב

המערערת:
נגד

מדינת ישראל

המשיב:

פלוני

ערעור על הכרעת דינו של בית המשפט המחוזי
בירושלים מיום 7.6.2023 ועל גזר דינו מיום
16.1.2025 בת"פ 46259-03-21 שניתנו על-ידי
כבוד השופטת ח' מ' לומפ
כ"ז בטבת תשפ"ה (27 ינואר 2025)

תאריך ישיבה:
בשם המערערת:

עו"ד שלום בן שבת

בשם המשיב:

בשם שירות המבחן
לנוער:

פסק-דין

השופטת דפנה ברק-ארז:

1. אדם השתתף בהתפרעות אלימה וגזענית ברחוב הומה אנשים ועמוס בכלי רכב. אחד הנהגים שנקלע לאירוע הפך, שלא בטובתו, מושא להתקפה מצד ההמון. אותו נהג ניסה להימלט מן המקום בנסיעה, ובמערכת הלחצים שבה היה נתון דרס למוות עובר אורח תמים. התנהלותו של הנהג עצמו לא נחשבה לפלילית בנסיבות העניין, והוא לא עמד לדין. אולם, האם יש מקום להטיל אחריות בגין גרם מוות ברשלנות על מי שהשתתף בהתפרעות האלימה אשר דחקה את הנהג להימלטות? זוהי השאלה שהונחה לפתחנו.

2. הלכה למעשה, התשתית העובדתית במקרה דנן אינה שנויה במחלוקת בין הצדדים, ואף הסוגיה המשפטית שנותרה להכרעה היא ממוקדת למדי. המשיב היה מעורב בהתפרעות אלימה כמתואר לעיל, ואף הורשע בשל כך במספר עבירות, אך זוכה מהעבירה של גרם מוות ברשלנות. בערעור שבפנינו טענה המדינה כי היה מקום להרשיעו גם בעבירה זו. המחלוקת בין הצדדים נסבה בעיקרה על שאלת הקשר הסיבתי בין מעשי המשיב לבין התוצאה שנגרמה - מותו של עובר אורח שנהג הרכב פגע בו בעת שניסה להימלט מתוקפיו, אשר המשיב נמנה עמם. בית המשפט המחוזי סבר כי השרשרת הסיבתית ניתקה בשל פעולותיו של הנהג, שבהן הוא ראה "גורם זר מתערב". דעתי - שונה. לשיטתי היה מקום להרשיע את המשיב אף בעבירה של גרם מוות ברשלנות, ומטעם זה לקבל את הערעור שהגישה המדינה על הכרעת הדין. בהתאם, אני סבורה כי יש להחזיר את התיק לבית המשפט המחוזי לשם גזירת עונשו של המשיב. הכול - כמפורט להלן.

המסגרת הנורמטיבית

3. בטרם אדרש לפרטיו של המקרה דנן, אציג תחילה את המסגרת הנורמטיבית שביסוד המחלוקת בין הצדדים. העבירה של גרימת מוות ברשלנות מעוגנת בסעיף 304 לחוק העונשין, התשל"ז-1977 (להלן: חוק העונשין או החוק), הקובע כך:

"הגורם ברשלנות למותו של אדם, דינו - מאסר שלוש שנים".

כפי שכבר הוסבר בעבר, העבירה של גרימת מוות ברשלנות נועדה להגן על הערך של קדושת החיים ולהתריע מפני זלזול בחיי אדם (ראו: ע"פ 119/93 לורנס נ' מדינת ישראל, פ"ד מח(4) 1, 12 (1994) (להלן: עניין לורנס)). לצד זאת, בהתחשב במשמעות הנלווית להרשעה בפלילים, להבדיל מאשר סנקציה במישורים אחרים של הדין, ובכלל זה הטלתה של אחריות אזרחית - נקבע בפסיקתו של בית משפט זה כי הרשעה בגרם מוות ברשלנות מחייבת להראות מידת סטייה גבוהה מנורמת ההתנהגות הראויה, בהשוואה למידת הסטייה הנדרשת לשם גיבוש עוולת הרשלנות בנזיקין (ראו: ע"פ 385/89 אבנת נ' מדינת ישראל, פ"ד מו(1) 1, 12 (1991); רע"פ 1007/05 בוחוט נ' מדינת ישראל, פ"ד סג(1) 63, 128-130 (2008); רע"פ 9188/06 עדי נ' מדינת ישראל, פסקה 27 (5.7.2010) (להלן: עניין עדי)).

4. לענייננו, חשוב במיוחד שגרימת מוות ברשלנות היא עבירת תוצאה המחייבת - לצד הוכחתם של רכיבי היסוד העובדתי והיסוד הנפשי - גם הוכחה של קשר סיבתי בין המעשה הרשלני לבין התוצאה הקטלנית: קשר סיבתי עובדתי וקשר סיבתי משפטי (ראו: ש"ז פלר יסודות דיני עונשין כרך א 746-748 (1984) (להלן: פלר); יורם רבין ויניב ואקי דיני עונשין כרך א 298 (מהדורה שלישית 2014) (להלן: רבין וואקי)).

5. הקשר הסיבתי העובדתי, המשמש כנדבך ראשון, עניינו בזיקה של סיבה ותוצאה. אמת המידה לבחינתו נעוצה בעיקרה ב"מבחן הסיבה שבלעדיה אין" או "מבחן האלמלא". לפי מבחן זה, מעשה ייחשב לגורם לתוצאה מסוימת, כלומר לכזה המקיים קשר סיבתי עובדתי עמה, אם בהיעדרו היא לא הייתה מתרחשת. זהו מבחן בעל אופי פיזי-מדעי, צופה פני עבר, אשר תר אחר הסיבה ההכרחית לתוצאה ובוחן את השפעת המעשה על התהליך שגרם לקרותה בפועל (ראו: עניין עדי, בפסקה 29; דנ"פ 404/13 פלוני נ' מדינת ישראל, פסקאות 19-20 לפסק דינו של הנשיא (בדימ') א' גרוניס (15.4.2015) (להלן: עניין מרוץ המכוניות); כן ראו: פלר, בעמ' 432-430). יוער, כי הקשר הסיבתי העובדתי אינו ממוקד בסיבה היחידה או התכופה לתוצאה, ודי בכך שהתנהגותו של המבצע היא אחד הגורמים לה - ובלבד שיש בה משום גורם הכרחי (ראו: ע"פ 84/85 ליכטנשטיין נ' מדינת ישראל, פ"ד מ(3) 141, 156 (1986) (להלן: עניין ליכטנשטיין); ע"פ 9956/05 שי נ' מדינת ישראל, פ"ד סג(2) 742, 774 (2009) (להלן: עניין שי)).

6. הקשר הסיבתי העובדתי אינו יכול לעמוד לבדו. כפי שהסביר זה מכבר השופט מ' זילברג:

"אין לך מעשה או מאורע אשר לא תקדם לו שרשרת ארוכה, בעצם: שרשרת אינסופית, של סיבות הכרחיות, ואם כי מבחינה מדעית או פילוסופית - כפי שכבר הורה ג'והן סטיוארט מיל - אין יסוד כל-שהוא להפלות ביניהן, הרי איש לא יעלה על הדעת לראות את כולן כשוות ערך לגבי האחריות המשפטית, האזרחית או הפלילית. שאם לא תאמר כן, תגיע סוף סוף לאדם הראשון כעילת העילות לכל פשעי האנושות" (ע"פ 47/56 מלכה נ' היועץ המשפטי לממשלה, פ"ד י 1543, 1548 (1956)).

המענה לקושי בסיסי זה טמון בדרישה המשלימה להצביע על קיומו של קשר סיבתי משפטי.

7. בהתאמה, הקשר הסיבתי המשפטי עוסק בייחוס האחריות למבצע, כלומר בהתוויית הגבול של היקף האחריות הפלילית. הוא מבוסס על קביעה ערכית, בהתאם לשיקולים של מדיניות משפטית, בגין אילו מעשים המהווים חוליות בשרשרת הסיבתית העובדתית ראוי להטיל אחריות פלילית. המבחן המרכזי שאומץ בהקשר זה הוא "מבחן הצפיות הסבירה", הכולל שתי שאלות משנה: האם המבצע יכול היה לצפות באורח סביר את התוצאה, והאם הוא צריך היה לצפות באופן סביר את התוצאה (עניין מרוץ המכוניות, בפסקאות 21-25 לפסק דינו של הנשיא (בדימ') גרוניס). יובהר, כי מבחן הצפיות הסבירה נסב הן על עצם האפשרות לקרות התוצאה ("עלילות התוצאה") והן על סוג התוצאה, לרבות הדרך שבה התרחשה, אך זאת בקווים כלליים בלבד (עניין לורנס, בעמ' 35; עניין שי, בעמ' 775; רבין וואקי, בעמ' 308-310). ביחס למבחן האמור הסבירה השופטת א' פרוקצ'יה בעניין עדי:

"הקשר הסיבתי המשפטי מקשר בין התנהגות העברין לתוצאה במישור האחריות המשפטית. הוא מבוסס על מבחן אובייקטיבי של חזות מראש של אפשרות התרחשות התוצאה. בעבירות רשלנות, הפן המשפטי של הקשר הסיבתי עניינו במבחן היכולת וחובת הצפייה של אדם סביר את התרחשות התוצאה ואת הדרך בה התרחשה. אין די ביכולת לצפות. צריך שתתקיים גם חובה לצפות את התוצאה. הקשר הסיבתי המשפטי מבטא את זיקת השייכות של הנאשם לתוצאה המזיקה, והוא נועד לבחון האם יש לייחס לו אחריות משפטית לגרם התוצאה, או שמא יש לפטור אותו מאחריות משפטית, בין מן הטעם שגורם נוסף תרם לקרות הנזק, ובין מטעמי מדיניות אחרים" (שם, בפסקה 29, ההדגשות במקור).

8. ביחס לשאלת הצורך לצפות את התוצאה באורח סביר, הוסבר בפסקי הדין כי זוהי שאלה של מדיניות משפטית וחברתית שיש לבחון בהתאם לצורכי החברה המשתנים, לנורמות המוסריות ולמציאות החיים. בכלל זה נזכרו בפסיקה, מבלי למצות, השיקולים הבאים: סוג העבירה והערך המוגן העומד בבסיסה, האם מדובר במעשה או במחדל, קיומו או אי-קיומו של ערך חיובי בפעילות מושא האישום והצורך בהרתעה מפניה, סוג הסיכון שנלקח, האם יש בו כדי לסכן רק את נוטלי הסיכון עצמם או גם אנשים נוספים, רמת הצפייה של אפשרות גרימת התוצאה, וכן הנסיבות הספציפיות של המקרה ושל הצדדים המעורבים (ראו: עניין מרוץ המכוניות, בפסקה 24; ע"פ 6026/11 טמטאווי נ' מדינת ישראל, פסקה 37 (24.8.2015) (להלן: עניין טמטאווי)).

9. ראוי להוסיף כי ההכרעה בשאלת הקשר הסיבתי המשפטי עשויה להשתנות אף בהתאם לטיב העבירה הנדונה. בעניין מרוץ המכוניות הטעים הנשיא (בדימ') גרוניס כי נוכח שיקולי המדיניות שהוצגו אפשר שיונח בסיס לקשר סיבתי משפטי לצורך הרשעה בעבירה של גרימת מוות ברשלנות, אך לא לצורך הרשעה בעבירת הריגה (כנוסחה באותה עת) (ראו: שם, בפסקה 22 לחוות דעתו).

10. מבחן הצפיות הסבירה חולש גם על מצבים שבהם נטען כי השתלשלות האירועים הושפעה מקיומו של "גורם זר מתערב". מדובר בנסיבות שבהן התנהגותו של המבצע לא הביאה לבדה לקרות התוצאה הקטלנית וחברו אליה גורמים נוספים שהיו חלק מרצף העניינים שהוביל לתוצאה. בהקשר לכך יש לבחון אם ניתן וצריך היה לצפות את פעולתו של גורם זה באורח סביר. ככל שהתשובה לכך היא חיובית - הרי שמעורבותו אינה שוללת את הקשר הסיבתי (ראו: ע"פ 402/75 אלגביש נ' מדינת ישראל, פ"ד ל(2) 561, 575-577 (1976) (להלן: עניין אלגביש); עניין לורנס, בעמ' 37; ע"פ 7832/00 יעקובוב נ' מדינת ישראל, פ"ד נו(2) 534, 545 (2002) (להלן: עניין יעקובוב, עתירה לדין נוסף על כך נדחתה בדנ"פ 983/02 א יעקובוב נ' עמוד 4

מדינת ישראל, פ"ד נו(4) 385 (2002). הרחבה בעניין של דוגמאות אלה תובא בהמשך).

11. לצד מבחן הצפיות הסבירה נהגים עוד שני מבחנים משניים נוספים (המוכרים אף הם מדיני הנזיקין). עניינו של "מבחן הסיכון" בשאלה אם התוצאה שנגרמה מצויה בתחום הסיכון שיצרה התנהגותו של המבצע. אם התשובה לכך חיובית - הרי שהקשר הסיבתי המשפטי מתקיים גם כאשר גורם זר מתערב תרם להתהוות התוצאה. כמו כן, "מבחן השכל הישר" בוחן, על רקע מאפייני התנהגותו של המבצע, אם התערבותו של הגורם הזר שוללת, מבחינה הגיונית, את הקשר הסיבתי (ראו: עניין ליכטנשטיין, בעמ' 156; עניין עדי, בפסקה 29; והשוו: ע"א 576/81 בן שמעון נ' ברדה, פ"ד לה(3) 1, 7 (1984) (להלן: עניין בן שמעון)).

12. להשלמת התמונה יש להוסיף ולציין את סעיף 309 לחוק העונשין שכותרתו "גרימת מוות - מהי". סעיף זה, שהוא בעל אופי קזואיסטי, קובע "קשר סיבתי סטטוטורי" במצבים מסוימים. לעניינו רלוונטי סעיף 309(5):

"בכל אחד מן המקרים המנויים להלן יראו אדם כאילו גרם למותו של אדם אחר, אף אם מעשהו או מחדלו לא היו הגורם התכוף ולא היו הגורם היחיד למותו של האחר:

...

(5) מעשהו או מחדלו לא היה גורם מוות, אילולא נצטרף עמו מעשה או מחדל של האדם שנהרג או של אדם אחר".

ביחס להוראה זו נקבע כי היא "מבטאת את הכלל הקובע, כי מקום שמעשהו של אדם אינו מהווה גורם יחידי למוות, וכי המוות לא היה נגרם אלמלא הצטרף אליו גורם אחר - בכל זאת רואים את מעשהו של הראשון כנושא באחריות לגרם המוות... והכל בתנאי שמעשהו של הראשון היווה גורם ממשי לתוצאת המוות" (ראו: ע"פ 140/10 חלילה נ' מדינת ישראל, פסקה 76 (10.3.2011); עניין טמטאווי, בפסקה 39. ראו גם: רבין וואקי, בעמ' 318-319).

מקרים קודמים שנדונו בפסיקה

13. על בסיס התשתית הנורמטיבית שהונחה, ולפני שאפנה לתיאור המקרה שבפנינו בהרחבה, אקדים ואציג כמה מקרי עבר שלהם רלוונטיות לעניינו. מדובר בעיקרו של דבר במקרים שבהם עמדה במוקד הדיון שאלת קיומו של גורם זר מתערב - בפרט במצבים שבהם מדובר היה בהתנהגותו של גורם אנושי שהשפיע בפעולתו על התרחשותה של התוצאה הקטלנית - בדומה למאפיין הבסיסי של המקרה הנוכחי. עמידה על נקודות הדמיון והשוני בין מקרים אלו לבין ההליך דן תסייע בניתוח השאלה המשפטית שהובאה להכרעתנו כאן.

14. עניין אלגביש עסק במורה שארגנה לתלמידה שיט בחופי הכנרת, שבמסגרתו נאסרה עליהם הרחצה במים. בשל תנאי מזג האוויר נסחפו הסירות לעומק הים ובסופו של דבר תלמידה שקפצה למים בניגוד להנחיות טבעה למוות. המורה נמצאה אשמה בגרם מוות ברשלנות, חרף העובדה שהתלמידים - ובכללם גם זו שמצאה את מותה - השתוללו ונהגו בניגוד להוראות. בהתייחס לכך נקבע כי ניתן היה לצפות מראש שבהיעדר פיקוח צמוד יפרו כללי המשמעת וכי היה על המורה לצפות את הסיכונים שנוצרו עקב מעשיה. מסקנתו של בית המשפט הייתה אפוא שאין לראות בהתנהגותם של התלמידים גורם זר מתערב המנתק את הקשר הסיבתי.

15. בעניין לורנס נבחנה אחריותו של משתתף במשחק האקדח "רולטה רוסית" למותו של אדם אחר, שירה בעצמו כחלק מהמשחק. בפסק הדין הודגש כי מדובר במשחק שאין בו תועלת חברתית כלל וכלל, מחד גיסא, ושהסכנה הטמונה בו היא רבה עד מאד, מאידך גיסא. עוד הובהר כי החופש של הפרט לבחור כיצד לנהל את אורחות חייו הוא ערך יקר וחשוב - אך זאת עד לגבול שבו הוא יוצר סכנה לחייו של אדם או לביטחונו באופן ישיר או עקיף. על רקע זה נקבע כי מי שמשתתף באופן פעיל במשחק מסוכן - אשר תוצאתו הקרובה לוודאות היא מותו של אחד השחקנים - יכול וצריך לצפות את קיומה של סכנה לחיי המשתתף האחר, כך שהעובדה שהמנוח ירה בעצמו אינה עולה כדי גורם זר מתערב המנתק את הקשר הסיבתי המשפטי.

16. מקרה בעל קרבה לא מבוטלת לענייננו נדון בעניין יעקובוב. בנסיבות אותו עניין, אשה שסבלה מאלימות מתמשכת מצד בן זוגה הסתגרה בחדר לאחר שהוא איים לפגוע בה. בשלב מסוים, עם הסלמתו של האירוע, קפצה האשה מחלון הדירה בקומה הרביעית אל מותה הטראגי. בן הזוג האלים הועמד לדין בגין גרימת מותה ברשלנות, ואכן הורשע בכך. בפסק הדין הסבירה השופטת ד' דורנר, כי מעשה ההתאבדות בנסיבות אלו הוא בגדר הצפוי ואינו שולל את הקשר הסיבתי:

"המנוחה שמה קץ לחייה מתוך ייאוש ותחושת אין מוצא. שמונה שנים התעלל בה המערער, והיא שתקה - כנועה, נושאת בעול פרנסת המשפחה וחוששת לגלות את אשר נעשה בביתה... תגובת המנוחה לא הייתה חריגה או מיוחדת לה... השינוי בתפיסות החברה מלמד כי לאדם מן היישוב בתקופתנו ישנה יכולת לצפות כי התנהגותו האלימה והתעללותו בבת-זוגו עשויות להביא להתאבדותה. מסקנתי היא אפוא כי הצפיות הסבירה משקפת לא רק את הנורמות המוסריות הנוהגות, אלא גם מבוססת, עובדתית, על מציאות החיים" (שם, בעמ' 547-548).

17. מקרים אלה עוסקים במישרין בעבירה של גרם מוות ברשלנות, שהיא העומדת במוקד הדיון אף במקרה דנן. לצדם, יש מקום להתייחס למקרים אחרים, שבהם התעוררה אותה שאלה בהקשרים קרובים (מבלי להזניח הבחנות רלוונטיות). כך, בעניין מרוץ המכוניות התעוררה שאלת קיומו של קשר סיבתי משפטי - זו הפעם ביחס לעבירת ההריגה. באותו מקרה שני נהגים התחרו ביניהם במרוץ מכוניות מחתרתי. אחד מהנהגים איבד את השליטה על רכבו והוא נהרג יחד עם אדם נוסף שנסע עמו. נהג הרכב השני במרוץ הואשם בגרימת מותם של המנוחים, ואף הורשע בכך ברוב דעות במסגרת ערעור שהוגש לבית משפט זה. בסופו של דבר הנהג זוכה מעבירת ההריגה בדיון הנוסף שהתקיים בנושא. בפסק הדין קבע הנשיא (בדימ') גרוניס כי המנוחים פעלו באוטונומיה מלאה בזמן המרוץ, תוך שהיו מודעים לסיכונים הכרוכים בו. עוד הוסבר כי הסיכון שהביא למותם נוצר בשל האופן שבו הם בחרו לנהוג במכונית, בדגש על מהירות הנסיעה - כך שהם אלה שיצרו את הסיכון בעצמם והם האחראיים הבלעדיים לו. לעומת זאת, נקבע כי יש לראות בעותר מאפשר סיכון בלבד (ביחס לסיכון שאכן התממש, בשונה מסיכונים אחרים שלא התממשו בנסיבות העניין). כאמור - בנסיבותיו של אותו מקרה נדונה עבירת ההריגה, אך כפי שיוסבר בהמשך - ניתן יהיה להיעזר בעקרונות שהוצגו בו אף בענייננו.

18. להשלמת התמונה, יוער כי שאלות מסוג זה עולות אף ביחס להטלת אחריות אזרחית בעוולת הרשלנות. אכן, ההקשר הפלילי וההקשר האזרחי אינם זהים, אך ככל שמוקד הדיון הוא בשאלת הסיבתיות, הפנייה לניתוח הסוגיה גם בפסקי דין מתחום דיני הנזיקין היא רלוונטית. כך, ניתן להפנות לעניין בן שמעון שבו נדון מקרה של התרשלנות בשמירה על כלי נשק במועדון ג'נ"ע, בנסיבות שבהן נערים פרצו למקום וגנבו אותם, ובהמשך נפגע אחד מהם מירי כחלק ממשחק. באותו מקרה הוטלה אחריות על מי שהיה מופקד על מחסן הנשק במקום, ונקבע כי מעשיהם של הנערים היו בגדר הצפוי כך שאינם מנתקים את הקשר הסיבתי המשפטי.

19. לא למותר לציין כי התערבותו של גורם זר אינה נסבה בהכרח על התנהגות אנושית, וייתכן שזו תקרה אף בשל אירוע עצמאי לכאורה, ללא מעורבות אנושית קונקרטית. כך למשל, בעניין ליכטנשטיין נדון מקרה שבו התפוצץ צמיג של מכונית בעת שהמערער נהג בה במהירות מופרזת. כתוצאה מכך התהפכה המכונית והנוסעת שישבה לצד הנהג מתה. בפסק הדין נקבע כי שני גורמים שונים חברו יחד והביאו לתוצאה הקטלנית: המהירות המופרזת והתפוצצות הצמיג. בהקשר זה הוסבר כי התפוצצות הצמיג כשלעצמה הייתה בלתי צפויה - כך שהמערער לא היה יכול וחייב לצפות אותה בנסיבות העניין. לצד זאת הובהר כי כאשר אדם נוהג במהירות מופרזת, הוא יוצר סיכון שאם יתרחש אירוע כגון תקר בגלגל, הוא יאבד שליטה על רכבו באופן העלול להסתיים במוות. נקבע כי סכנה זו - להבדיל מהאופן שבו היא תתממש - המערער היה יכול וחייב לצפות, ולפיכך הוא הורשע בדיון.

20. לבסוף, ולמען הדיוק, אעיר כי המצבים שתוארו לעיל נדונו בפסיקתו של בית משפט זה מפרספקטיבות דוקטרינריות מגוונות. כך למשל, בעניין לורנס נדונה שאלת הצפיות הסבירה

במסגרת ההתייחסות לרכיב של חובת זהירות מושגית, ולא כחלק מניתוח הקשר הסיבתי המשפטי. כמו כן, בעניין יעקובוב יושם מבחן הצפיות הסבירה ביחס להתאבדותה של המנוחה מבלי להתייחס במפורש לדוקטרינה של "גורם זר מתערב". אולם, בהקשר הנוכחי, הדיון בהמשך הדברים יתמקד בצד המשותף למקרים השונים שנדונו - השיקולים שהוצגו ביחס להבנת המציאות האנושית והאפשרות לצפות תוצאות קטלניות שהתרחשו.

עובדות המקרה והליכים קודמים

21. וכעת - למקרה שבפנינו. מקורו של ההליך דן בלינץ' גזעני, חמור ומכוער, שהתרחש בירושלים בשושן פורים התשפ"א, יום 28.2.2021. בערבו של אותו יום התקהלו ברחוב שבטי ישראל עשרות מתפרעים, וביניהם המשיב שהיה אז כבן 16 וחצי. המשתתפים בהתפרעות האטו את התנועה בחיפוש אחר נהגים ממוצא ערבי, ומשמצאו את מבוקשם - יידו על כלי הרכב אבנים, בקבוקים וחפצים שונים, ניסו לפתוח את דלתותיהם, הכו על גביהם ושברו מהם חלקים. כך נעשה בשלב ראשון כלפי שלושה נהגים - שהצליחו לחמוק מהמקום - ואף כלפי נידת משטרה.

22. בהמשך לכך עבר ברחוב כלי רכב נוסף שנהגו היה ערבי (להלן: הנהג), ואף הוא נפל קרבן להתקפה מצד ההמון. המתפרעים הרבים התגודדו סביב כלי הרכב, יידו עליו אבנים, בעטו בו וניסו להיכנס אליו. הם תקפו את הנהג דרך החלון - כשברקע נשמעו קריאות "ערבי ערבי" ו"נהרג אותו". המשיב עצמו היה שותף פעיל במעשים אלו, וכפי שיפורט בהמשך בית המשפט המחוזי אף ראה בו גורם מוביל באירוע. בכלל זה צוין בכתב האישום כי המשיב בעט פעמיים במראת הרכב עד שזו נתלשה ממקומה, יידה אבן לעבר הרכב וניפץ את שמשותו הצדדית, וכן רדף אחריו והשליך אבן נוספת לעבר השמשה האחורית שלו. בהמשך, המשיב פתח את הדלת של הנוסע הקדמי ליד הנהג וניסה להיכנס לרכב. בשל האירוע האלים הנהג ניסה למלט עצמו מהמקום - הוא פנה לרחוב צדדי, התקדם בו נגד כיוון התנועה המותרת ופגע במכוניות שעמדו שם באותה עת. כל זאת, תוך כדי שהמתפרעים רודפים אחר הרכב, מקיפים אותו מכל עבר, שוברים חלקים ממנו, מנסים להיכנס אליו ומכים את הנהג. משנקלע למבוי סתום ונלכד בין כלי רכב אחרים לבין המתפרעים שהקיפו אותו, הנהג החל לנסוע אחורנית, ומיד לאחר מכן שב לנסוע קדימה. בשלב זה התנגש הנהג במכונית שעמדה בנתיב נסיעתו. כתוצאה מכך נפגע הולך רגל שחצה את הרחוב, ובהמשך הוא מת מפצעיו (להלן: המנוח). אף לאחר התאונה האלימות שהופנתה כלפי הנהג לא נפסקה. המתפרעים, ובהם המשיב, נכנסו לרכב והמשיכו לתקוף את הנהג, עד שזה הצליח לברוח מהמקום בריצה ולהזעיק עזרה. בהמשך לאירוע הנהג אף נעצר ונחקר, אך לא ננקטו נגדו הליכים פליליים.

23. להשלמת התמונה יצוין כי הנהג סבל, בין השאר, מכאבים בראש, בצוואר, בחזה וברגליים, וכן כי נגרמו לו סימני שפשוף וחבלה בראש ובפנים, לצד רגישות בעמוד השדרה. כמו

כן, מאז האירוע הוא מוסיף להתמודד עם חרדות המשפיעות על שגרת חייו. התקיפה הקשה שחוזה הנהג והשפעותיה המלוות אותו עד היום באו לידי ביטוי עוד בכתב האישום עצמו. כמו כן, בעדותו של הנהג בהליך, הוא הוסיף ואמר את הדברים הבאים: "בזמן האירוע... אני קיבלתי שוק. ההרגשה שמה היתה שאני הולך למות. לא יכולתי לראות שום דבר. המצב שם היה מאד קשה... אני השתנית. לא הייתי כמו פעם כמו שהייתי קודם. אפילו אני מפחד ללכת לבד. הייתי גם לפעמים לא מצליח לישון בלילה מרוב הדברים. עברתי הרבה והדברים השפיעו עלי מאד. הדבר שאני עברתי היה מאד קשה" (פרוטוקול הדיון מיום 22.3.2022, בעמ' 55). אף בית המשפט המחוזי הדגיש בהכרעת דינו שהנהג "היה בלחץ רב כתוצאה ממעשיו של [המשיב] והמתפרעים האחרים, וחשש לחייו, ולכן בדין לא הועמד לדין והתיק כנגדו נסגר בחוסר אשמה" (בפסקה 63), וכן ש"ניכר כי סימני הטראומה עדיין פועמים בו" (בפסקה 89).

24. ההתפרעות המתוארת הובילה להגשתם של כתבי אישום נגד המשיב וששה מעורבים אחרים. בהתחשב בגילו, כתב האישום נגד המשיב הוגש לבית המשפט המחוזי בירושלים בשבתו כבית משפט לנוער ביום 21.3.2021, ובהמשך תוקן ביום 13.4.2021 (ת"פ 46259-03-21). כתב האישום המתוקן כלל שני אישומים - הראשון בגין המעשים שתוארו תחילה (כלפי שלושת הרכבים הראשונים והניידת) והשני בגין אירוע תקיפתו של הנהג, שבסופו נפגע גם המנוח. בגדרי האישום הראשון יוחסו למשיב עבירות של השתתפות בהתפרעות לפי סעיף 152 לחוק העונשין, סיכון חיי אדם בנתיב תחבורה לפי סעיף 332(2) לחוק זה וחבלה במזיד ברכב לפי סעיף 413 לו. האישום השני נסב אף הוא על עבירות של השתתפות בהתפרעות וחבלה במזיד ברכב, אך כלל גם עבירות נוספות - יידוי אבן או חפץ אחר לעבר כלי תחבורה לפי סעיף 332א(ב) לחוק העונשין, תקיפה הגורמת חבלה של ממש לפי סעיף 382(א) בצירוף סעיפים 380 ו-29 לחוק, וכן גרימת מוות ברשלנות לפי סעיף 304 לחוק בצירוף סעיף 29 לו, היא העבירה העומדת במרכז הדיון בפנינו. להשלמת התמונה יצוין כי המשיב הוחזק תחילה במעצר מאחורי סורג וברית, ובהמשך שוחרר למעצר בית.

25. בבית המשפט המחוזי לא חלק המשיב על העובדות הבסיסיות המתוארות בכתב האישום, אך הודה רק בביצוע העבירות של חבלה במזיד ברכב והשתתפות בהתפרעות. לעומת זאת, הוא חלק על כך שהתקיימו בעניינו יסודותיהן של העבירות האחרות. בתום הליך הוכחות, ביום 7.6.2023 ניתנה הכרעת הדין בבית המשפט המחוזי (השופט מ' ח' לומפ). בית המשפט המחוזי קבע כי המשיב ביצע את כל העבירות המיוחסות לו, גם אלו שהוא חלק על התקיימות יסודותיהן במישור המשפטי, למעט העבירה של גרימת מוות ברשלנות.

26. באשר לעבירה של גרימת מוות ברשלנות קבע בית המשפט המחוזי, לאחר שבחן בפירוט את הראיות והעדויות שהוצגו, כי אירוע הדריסה שבסופו נגרם מותו של המנוח לא התרחש עקב אובדן שליטה על הרכב. בית המשפט המחוזי ציין כי לאמיתו של דבר "מדובר באיבוד עשתונות ולא באיבוד שליטה" (בפסקה 63). בית המשפט המחוזי הדגיש כי במהלך האירוע נדרש הנהג לבחירות רבות, ואף הגיב בשונה מנהגים אחרים שנקלעו לאותו מצב. בכלל זה, כך

צוין, הגם שעמדו מולו מכוניות שחסמו את דרכו הוא המשיך לנסוע קדימה ואחורה במהירות גבוהה בלי להתחשב במכוניות אחרות או בהולכי רגל. נקבע כי "בחירותיו אלה מנתקות את הקשר הסיבתי, ולא ניתן לומר שהאדם הסביר יכול היה לצפות את דרך התרחשות התוצאה ואת סוג התוצאה שנגרמה" (שם). בית המשפט המחוזי הוסיף וקבע כי נסיעתו המהירה של הנהג אחורה וקדימה, שילוב ההילוכים, וההחלטות שקיבל ביחס לכיוון הנסיעה ומהירותה - מהווים גורם זר מתערב המנתק את הקשר הסיבתי. בהתאם לכך המשיב זוכה מהעבירה של גרימת מוות ברשלנות.

27. בית המשפט המחוזי הוסיף ודן, למעלה מן הצורך, בטענות נוספות שהעלה המשיב. בכלל זה נקבע כי חלקם של המעורבים האחרים באירוע - בהתפרעות ובתקיפה - אינו מהווה גורם זר מתערב השולל את הקשר הסיבתי בין התנהגותו של המשיב לבין התוצאה. בהקשר זה הודגש כי המשיב פעל עם האחרים בתיאום, כאשר מעשיהם מהווים חלק בלתי נפרד ממעשיו שלו מכוח דיני השותפות. בית המשפט המחוזי הוסיף ודחה את טענת ההגנה של המשיב לפיה סבר שהנהג הוא מחבל. בקשר לכך נקבע כי הנהג לא ביצע כל מעשה תוקפני ראשוני שהצדיק לכאורה פעולות הגנה מצדו של המשיב. כמו כן, נדחתה טענתו של המשיב לאכיפה בררנית נגדו. בית המשפט המחוזי ציין, בין השאר, כי המשיב הוא מי שיזם את התקיפה נגד הנהג והיה הגורם הדומיננטי בקרב ההמון המתפרע. כן צוין כי לאורך האירוע הממושך המשיב ביצע את מעשיו באופן חוזר ונשנה - כלפי מספר קורבנות ובמתכונת דומה בעיקרה - באופן ששיקף דפוס פעולה. לנוכח האמור נקבע כי אין בהחלטת המדינה להבחין בינו לבין אחרים משום שרירות או שיקולים זרים.

28. בהמשך לכך התבקש שירות המבחן להכין תסקיר בעניינו של המשיב וכן תסקיר נפגע עבירה. אלה הוגשו לבית המשפט המחוזי בחודש נובמבר 2023. מבלי לפרט יצוין כי בתסקיר שנסב על המשיב המליץ שירות המבחן, על רקע ההליך הטיפולי המוצלח וחרף חומרת העבירות, להימנע מהרשעה ולהסתפק בהטלת שירות לתועלת הציבור, פיצויים והתחייבות עצמית. אשר לנהג, צוינה בתסקיר נפגע העבירה "תמונת נזק חמורה" ופורטו ההשפעות הקשות שהיו לאירוע עליו, המורגשות עד היום. בכלל זה צוין כי האירוע היה "חווייה מטלטלת ומבעיתה" מבחינת הנהג, תוך הדגשת הפגיעה הקשה בתחושת הביטחון והמוגנות שלו, בפרט מאחר שהותקף על רקע השתייכותו למיעוט. עוד הוסף כי נפגע העבירה חווה מאז תסמינים פוסט-טראומטיים שונים ונתקל בקושי לחזור למסלול חייו הקודם.

29. ביום 16.1.2024 בית המשפט המחוזי נתן הכרעת דין משלימה, שבגדרה הורשע המשיב בעבירות שיוחסו לו - למעט העבירה של גרימת מוות ברשלנות, שממנה הוא זוכה כאמור עוד קודם לכן. בית המשפט המחוזי ציין כי בא-כוחו של המשיב כלל לא טען שיש להורות על אי-הרשעה, וכי מכל מקום לא הוצגו ראיות קונקרטיות לפגיעה בשיקומו של המשיב אם יורשע.

30. בהמשך לכך פנה בית המשפט המחוזי לגזור את דינו של המשיב. בכל הנוגע לנסיבות הקשורות בביצוע העבירה הודגש כי מדובר במקרה חמור - התקהלות של עשרות רבות של מתפרעים באירוע שנמשך כשעה שלמה - וכי המעשים בוצעו על רקע גזעני, במסגרת חבורה "אשר לא היססה לנקוט ב אלימות". עוד הוטעם כי המשיב ביצע בעצמו שורה של עבירות לאחר מחשבה ובמטרה לפגוע ולגרום לנזק, וכי חלקו במעשים הוא מרכזי. כן צוין כי האירוע הוביל לאובדן חיי אדם, הגם שהמשיב זוכה מאחריות לגרימת מותו של המנוח ברשלנות. מנגד צוין כי בפועל לא נגרם נזק פיזי חמור לגופו של הנהג וכי מדובר באירוע נקודתי שלא התרחש במקום עם רגישות מיוחדת או כחלק מהתפרעות רחבת היקף. בית המשפט המחוזי הוסיף כי מדובר בנאשם צעיר, אשר בזמן ביצוע העבירות היה קטין כבן 16 וחצי ובעת גזירת הדין מלאו לו 19. נוסף על כך תוארו הליכי השיקום שעבר המשיב, ובכלל זה צוין כי הוא נשא באחריות למעשיו, הביע חרטה, הבין את הפסול בהם וגילה אמפתיה לנפגעי העבירה. כן צוין כי מאז האירוע המשיב הקים משפחה וכיום הוא מנהל אורח חיים נורמטיבי. בית המשפט המחוזי הוסיף וסקר גזרי דין בעלי מאפיינים דומים, וכן התייחס להליכים בעניינם של מעורבים אחרים באירוע. בסופו של דבר הוחלט להטיל על המשיב עונש של תשעה חודשי מאסר שירוצו בדרך של עבודות שירות, לצד עונשי מאסר על-תנאי ופיצויים בסך של 12,000 שקלים לנהג ובסך של 1,000 שקלים לנפגע עבירה נוסף.

הערעור

31. הערעור דנו, שהגישה המדינה ביום 29.2.2024, מכון כלפי זיכוי של המשיב מהעבירה של גרימת מוות ברשלנות וכלפי קולת העונש. אשר לזיכוי - הסוגיה שעומדת במרכז דיונו - המדינה טוענת כי כלל היסודות של העבירה מתקיימים. בהתייחס לכך נטען כי מעשי ההתפרעות והתקיפה שהמשיב ביצע הם בגדר התרשלות במשמעותה הפלילית - מאחר שהם סטו מכל קנה מידה שלפיו היה נוהג אדם סביר. המדינה מדגישה כי במעשים אלו המשיב נטל סיכון בלתי סביר וחריג, שאף נעדר כל ערך חברתי. על רקע זה, כך נטען, יש להכיר בחובת הזהירות שלו כלפי הולך רגל תמים שעבר במקום. כן נטען כי גם רכיבי היסוד הנפשי מתקיימים - שכן אדם מן היישוב היה יכול לצפות שבעקבות מעשים מעין אלו עלולה להיגרם תוצאת המוות.

32. במוקד הדיון מצויה כאמור המחלוקת בעניין הקשר הסיבתי. המדינה טוענת כי בנסיבות העניין מתקיים במלואו הקשר הסיבתי על שני היבטיו - העובדתי והמשפטי. לטענת המדינה, בית המשפט המחוזי שגה בכך שקיים דיון בשאלת הגורם הזר המתערב בחלק הנוגע לקשר הסיבתי העובדתי. זאת, בשים לב לכך שבהתאם להלכה הפסוקה השאלה של גורם זר מתערב צריכה להיבחן במסגרת הדיון הנוגע לקשר הסיבתי המשפטי. לגופם של דברים, במישור הקשר הסיבתי העובדתי המדינה מדגישה כי לשיטתה מעשיו של המשיב תרמו באופן מהותי והכרחי להתרחשותה של התוצאה הקטלנית, וכי יש בהם משום "סיבה בלעדית אין" למותו של המנוח.

33. את עיקר טענותיה מקדישה המדינה לשאלת הקשר הסיבתי המשפטי. בהתייחס לכך המדינה טוענת כי המשיב היה המחולל של אירוע התקיפה, ועל כן לשיטתה הוא האחראי למצוקתו יוצאת הדופן של הנהג ולתוצאה הקטלנית שנגרמה בעקבותיה. לפי הנטען, פעולותיו של הנהג לא היו בגדר גורם זר מתערב שניתק את הקשר הסיבתי, מאחר שאדם סביר היה יכול ואף צריך לצפות את תוצאת המוות ואת דרך התרחשותה בקווים כלליים. המדינה מטעימה כי העמדה לפיה נשלל הקשר הסיבתי המשפטי מעוררת קושי בשל האמירה הנורמטיבית הגלומה בה - אשר מצמצמת את האחריות למעשי התפרעות מכוונים, אלימים וגזעניים מהסוג שאירע בענייננו. לגישתה, יש בכך כדי להמעיט בחשיבות ההגנה על קדושת החיים. על כן, לטענת המדינה, יש מקום להכרעה ערכית לפיה מי שגורם במתקפה מכוונת מצוקה גדולה לאדם אחר, עד שהאחרון חווה מוות קרוב ומוחשי - יהיה אחראי לתוצאות הנגרמות מהמצב שהוא יצר במו ידיו.

34. המדינה מוסיפה וטוענת כי בהתאם לפסיקה אין דרישה לכך שהנאשם יצפה את מכלול פרטי ההתרחשות במדויק, אלא בקווים כלליים בלבד. עוד נטען מטעם המדינה ביחס למעורבותו של גורם זר, כי די בכך שאין מדובר בהתנהגות קיצונית ויוצאת דופן. בשים לב לנסיבות הדחק הבלתי רגילות שבהן היה מצוי הנהג בזמן האירוע, נטען כי התנהגותו אינה חורגת מגדר הצפיות הסבירה. בהתייחס לכך אף נטען כי ממקרי לינץ' אחרים ניתן ללמוד שתאונת דרכים כתוצאה מכך שנהג הרכב המותקף מנסה להיחלץ ולהציל את חייו - אינה נדירה והתרחשה בעבר. המדינה טוענת עוד כי במצבים מעין אלו "כלל לא ניתן לדבר על בחירות מושכלות בין דרכי פעולה שונות" של נהג המצוי תחת מתקפה פיזית אלימה. כן נטען כי המשיב היה מודע היטב לנסיבות האירוע ולתנאי המקום, ועל כן היה יכול לצפות את התרחיש של תאונת דרכים שבסופה אדם אף עלול למצוא את מותו. המדינה מדגישה כי המשיב אף היה צריך לצפות באורח סביר את התוצאה הקטלנית, וכי היבט זה נעדר מפסק דינו של בית המשפט המחוזי.

35. בכל הנוגע לגזר הדין, המדינה טוענת כי יש להחמיר בעונשו של המשיב, בין אם הערעור על הכרעת הדין יתקבל ובין אם לאו, מאחר שלשיטתה העונש שהושת חורג לקולה במידה ניכרת מהענישה הראויה בשים לב לחומרתם היתרה של המעשים. לעמדת המדינה, בנסיבות אלו אין להסתפק בעונש מאסר של תשעה חודשים שירוצה בדרך של עבודות שירות. לשיטת המדינה, התפרעויות מסוג זה, הכוללות מעשי לינץ' או ניסיונות לבצעם, הן למרבה הצער תופעה רווחת ההופכת שכיחה יותר ויותר, כך שיש מקום להוקעתן החד-משמעית באמצעות ענישה מרתיעה. המדינה אף עומדת על התוצאות הקשות שהיו למעשי המשיב בנסיבות העניין, ובכלל זה היא מדגישה את השפעתם על הנהג, על נפגעי העבירה האחרים ועל המנוח. לבסוף נטען כי העונש שנגזר סוטה באופן קיצוני ממדיניות הענישה הנוהגת במקרים בעלי מאפיינים דומים, ואף פוגע בעקרון אחדות הענישה לנוכח העונשים שנגזרו על מעורבים אחרים באירוע שחלקם היה מצומצם יותר.

36. ביום 19.3.2024 ניתנה החלטה שהורתה על עיכוב ביצועו של עונש המאסר שירוצה בדרך של עבודות שירות עד להכרעה בערעור דנן (השופט י' אלרון). בהמשך לכך, ביום 23.12.2024 הגישה המדינה עיקרי טיעון מטעמה שבהם חזרה על עמדתה.

37. ביום 19.1.2025 הוגש תסקיר שירות המבחן בעניינו של המשיב. בתסקיר צוין כי המגמה החיובית בהתנהלותו של המשיב ובתפקודו התקין נמשכה גם לאחר שנתינו גזר דינו של בית המשפט המחוזי, וכי המשיב שילם את הפיצויים שהוטלו עליו. על רקע זה המליץ שירות המבחן להסתפק בעונש של מאסר שירוצה בעבודות שירות, ולהימנע מעונש מאסר בפועל.

38. ביום 21.1.2025 הגיש המשיב עיקרי טיעון מטעמו, ובגדרם הוא סמך את ידו על פסק דינו של בית המשפט המחוזי. לטענת המשיב, לאמיתו של דבר המדינה מבקשת לערער על קביעותיו העובדתיות של בית המשפט המחוזי, חרף העובדה שהיא משווה כסות משפטית לערעורה. לגוף הדברים טוען המשיב כי בעת האירוע, בנסיבות ובתנאים שהתקיימו במקום, לנהג לא הייתה כל אפשרות סבירה למלט עצמו מההמון באמצעות נהיגת הרכב. המשיב מטעים כי מדובר היה בנתיב נסיעה צר וחד סטרי, שהתנועה המותרת בו הפוכה לכיוון נסיעתו של הנהג ואשר ממילא היה חסום לחלוטין באותו זמן. על רקע זה, טוען המשיב כי פעולתו של הנהג מהווה התנהגות קיצונית ויוצאת דופן בחריגותה, אשר אדם סביר לא היה יכול לצפות בנסיבות העניין - לא את הסיכון שנשקף ולא את אופן השתלשלות האירועים. המשיב סבור כי בחירתו של הנהג לפעול כך משקפת "אובדן עשתונות" - כלשונו של בית המשפט המחוזי - באופן העולה כדי גורם זר מתערב שהמשיב לא יכול היה לצפות. עוד הוא טוען כי העמדה לפיה מדובר בתרחיש שאדם סביר יכול וצריך לצפות, מהווה "מדרון חלקלק", אשר לאמיתו של דבר נותנת לאדם שנקלע לאירוע קשה פטור ממחויבותו לשקול את צעדיו ולהימנע מפגיעה באנשים תמימים. המשיב אף טוען כי בגדר בחינתו של מבחן הצפיות הסבירה יש להתחשב בכך שהוא היה קטין בעת ביצוע העבירה. המשיב מוסיף ומלין על כך שבמסגרת חקירתו הנגדית בבית המשפט המחוזי סירב הנהג לצפות בסרטון שתיעד את האירוע ולהשיב לשאלות מסוימות של הסניגור.

39. אף בכל הנוגע לגזר הדין המשיב טוען כי אין לקבל את נימוקי המדינה. המשיב מדגיש את נטילת האחריות המלאה על מעשיו ואת הבעת החרטה על המעורבות באירוע, כמו גם את ההליך הטיפולי שבו השתתף לשביעות רצונו של שירות המבחן. המשיב מוסיף כי לשיטתו, בית המשפט המחוזי איזן כראוי בין שיקולי השיקום לבין יתר שיקולי הענישה, כאשר נמנע מאי-הרשעה מחד גיסא והסתפק בעונש מאסר לריצוי בדרך של עבודות שירות מאידך גיסא. כמו כן, המשיב דוחה את טענת המדינה שעניינה הצורך בהבטחת האחידות בענישה, ומצביע על ההבחנות הרלוונטיות לשיטתו בין חלקו של המשיב לבין חלקם של מעורבים אחרים באירוע.

40. ביום 27.1.2025 התקיים בפנינו הדיון בערעור, שבו חזרו הצדדים על עיקרי טענותיהם.

דין והכרעה

41. כאמור בפתח הדברים, השאלה המונחת לפתחנו היא משפטית: האם התנהגותו של הנהג באירוע מנתקת את הקשר הסיבתי המשפטי בין מעשי התקיפה של המשיב לבין מותו של המנוח. תשובתי לכך היא בשלילה. לשיטתי, המשיב היה יכול וצריך לצפות באורח סביר את התנהלותו של הנהג באירוע, כפי שאסביר להלן. בהתאם לכך, היה מקום להרשיעו אף בעבירה של גרם מוות ברשלנות.

42. במקרה דנן הנהג נקלע למצב דברים קשה ביותר. הוא הותקף בברוטליות בידי המון אלים וגזעני, כאשר המשיב היה גורם דומיננטי שהשתתף באופן פעיל באירוע לכל אורכו ואף הוביל אותו. כזכור, הנהג נכנס עם רכבו לרחוב צר, חסום באנשים רבים ובמכוניות שעמדו במקום. הוא מצא עצמו לכוד במבוי סתום, כשהמון אדם צובא על רכבו ועליו מכל עבר. קריאות "ערבי ערבי" ו"נהרג אותך" נזרקו לחלל האוויר. תוך זמן קצר החל הנהג לספוג את נחת זרועם של המתפרעים, ובהם המשיב - אבנים ניפצו את שמשות הרכב; מראותיו נתלשו; דלתותיו נפתחו. התוקפים הצליחו להיכנס לרכב ולהכות את הנהג, שסבל מפציעות חמורות מרובות בחזהו ובבטנו, לרבות שברים בצלעותיו ובשתי ידיו. ניתן רק לדמיון את גודל המצוקה שהנהג היה מצוי בה באותה עת. סיטואציה קשה, אם תמצא לומר: בלתי אפשרית.

43. בנסיבות הקשות ההן ביצע הנהג פעולות שונות. הוא פנה לרחוב צדדי וניסה את כוחו בנסיעה קדימה ואחורה, בחיפוש אחר נתיב מילוט. אולם, הדבר לא עלה בידו. במנוסתו דרס הנהג למוות עובר אורח, ולבסוף כשרכבו נתקע באופן סופי הוא נחלץ מהמקום בריצה. כעת נותר לבחון אם אמנם פעולות אלו עולות כדי גורם זר מתערב, אם לאו. כפי שהוסבר, המענה לכך נעוץ בעיקרו במבחן הצפיות הסבירה. עלינו לשאול אפוא אם ניתן וצריך היה לצפות באורח סביר את התוצאה שהתרחשה. כאמור, מנקודת מבטי יש להשיב על כך בחיוב.

44. כאשר אדם תוקף אדם אחר, אך מתבקש הוא שהקרבת ינסה להגן על חייו ולברוח מהמקום. בנסיבות של לינץ' אלים ומרובה משתתפים - לא כל שכן. מדובר במצב שבו מבקש אדם לנוס על נפשו, פשוטו כמשמעו. בסיטואציה אכזרית כזאת, האדם המותקף נתון במערכת לחצים אינטנסיבית ביותר, שמשפיעה מטבע הדברים על דרך פעולתו. הדבר בהחלט עלול להביא לאובדן עשתונות כחלק מניסיון ההימלטות. בנסיבותיו של המקרה דנן, בתנאי העומס ששררו במקום, וכאשר הנהג הועמד במצב של סכנת חיים בהיותו יחיד מול רבים, העובדה שעובר אורח נפגע במהלך השתלשלות העניינים - ואף מצא את מותו - לא הייתה בלתי צפויה מהבחינה הנורמטיבית.

45. עובדותיו של המקרה דנן באשר לתנאי המקום שבו אירעה ההתפרעות, כפי שתוארו לעיל, אינן שנויות במחלוקת. על רקע זה אני סבורה כי יש יסוד לטענת המשיב לפיה לנהג לא

הייתה אפשרות מעשית לחלץ עצמו מהאירוע באמצעות נהיגה ברכב. אולם, לגישתי, תובנה זו מובילה למסקנה משפטית הפוכה מזו שאלה כיוון בא-כוחו של המשיב. משמעות הדבר היא שהמשיב עצמו - ככל אדם סביר - היה יכול וצריך לצפות את התוצאה הקטלנית שהתממשה למרבה הצער. המשיב, שנכח במקום והיה מודע לתנאים השוררים בו, יצר במו ידיו מצב שבו הנהג חשש לצאת מהרכב ונדחק לפעול באופן נואש ולנסוע בדרך ללא מוצא. בנסיבות אלו - של היקלעות לרחוב צר וחסום, מוקף בהמון תוקפיו - נותרו בידי הנהג אפיקי פעולה מעטים ביותר. יכולתו לבחור בין אופציות ולהפעיל שיקול דעת רציונלי הצטמצמה באופן משמעותי. הלכה למעשה, הוא פעל כמעט בליט ברירה. במצב הדברים שנוצר - כשטווח האפשרויות העומדות בפניו הוא מוגבל עד מאד - נהיגתו הפרועה הייתה צפויה, גם אם בפועל חסרת תוחלת.

46. יש להדגיש כי בנסיבות של סכנת חיים כבענייננו, אין מקום להניח התנהלות שקולה ומחושבת מצדו של הנהג המותקף. קשה לראות במעשיו פעולות אוטונומיות המשקפות התלבטות וקבלת החלטות מושכלת וסדורה. זאת, בשונה מהנסיבות שנדונו בעניין מרוץ המכוניות - אשר במסגרתן הודגשה האוטונומיה של המנוחים ובחירתם העצמאית כיצד להשתתף בתחרות. בענייננו מדובר בתגובות אינסטינקטיביות ומהירות, בהחלטות של "חיים ומוות" שהתקבלו בשברירי שניות. חכמה שבדיעבד מלמדת כי הנהיגה לא הייתה מיטבית, לשון המעטה, וכי התנהלותו של הנהג הביאה לתוצאות לא רצויות. על כך אין חולק. אולם, אין להסיק מכך שאובדן העשתונות והתוצאה הקטלנית שבסופו חרגו מגדר הצפיות הסבירה. עוד יש לזכור כי בעניין מרוץ המכוניות הדיון התמקד בשאלת הזיכוי מעבירת הריגה, שהיא חמורה יותר ומחייבת יסוד נפשי שונה, ועל רקע זה הוטעם שיש לנקוט גישה זהירה ביחס לקביעת גבולותיה (ראו: שם, בפסקאות 22 ו-41 לחוות דעתו של הנשיא (בדימ') גרוניס)). חשוב להדגיש עוד כי באותו מקרה לא התבקשה הרשעה בעבירה של גרם מוות ברשלנות, וממילא היא כלל לא נדונה כחלופה אפשרית.

47. לאמיתו של דבר, דילמה מהסוג שבפנינו יכולה להתעורר אף במקרים נוספים הנוגעים לתנועה בדרכים. נשווה בדעתנו מצב שבו נזרק מטח אבנים לעבר כלי רכב הנוסע בכביש, וכתוצאה מכך הנהג - בצר לו ובהחלטה המתקבלת בתנאי דחק - משנה את כיוון נסיעתו ופוגע בהולך רגל. הגם שבית המשפט המחוזי הציע להבחין בין תרחיש כאמור לבין המקרה דנן (בפסקה 63 להכרעת הדין) - אני סבורה כי רב הדומה על השונה. בשני המקרים ייתכן שהחלטתו של הנהג לא הייתה מיטבית, במובן זה שבחירה שלו בכיוון תנועה אחר הייתה עשויה למנוע את התוצאה הקטלנית. אולם, האם ניתן לומר שבחירה לא מיטבית מצד הנהג הייתה אירוע בלתי צפוי? אני סבורה כך. תגובה אינסטינקטיבית מסוג זה, בנסיבות המתוארות, מצויה אפוא בתחום הצפיות הסבירה.

48. בשלב זה, אבקש להיעזר במקרים הנוספים שנדונו בפסיקתו של בית משפט זה, והוזכרו בפתח הדברים, מבלי להתעלם מן השינויים המסוימים בנסיבותיהם, בהשוואה למקרה דנן. כך,

בעניין יעקובוב נקבע שהתאבדותה של אשה מוכה אינה שוללת קיומו של קשר סיבתי משפטי. הוסבר כי בנסיבות של ייאוש, חוסר מוצא ורצון לשים קץ לסבל - התאבדות אינה מעשה בלתי צפוי. אכן, אין חולק כי התאבדות היא פעולה שבאופן רציונלי לא הייתה יכולה לתרום לשיפור מצבה של המנוחה. אולם, לא זהו מוקד הדיון, אלא שאלת הצפיות הסבירה. בית משפט זה קבע כי בנסיבות שתוארו מעשה ההתאבדות היה פעולה צפויה, ואני סבורה כי מכוח קל וחומר מסקנה זו תקפה גם בענייננו. במצבי דחק קיצוני, תחת מערכת לחצים קשה ומתוך אימת מוות - נהיגה בלתי זהירה ואף מסוכנת אינה חורגת מגבולות הצפיות הסבירה, וכך גם תוצאותיה האפשריות, ובהן מוות. הדברים אמורים במנותק מהשאלה אם נהיגה באופן כזה הייתה רצויה.

49. לא מיותר להזכיר אף את עניין אלגביש, המוקדם יותר, שבו הוסבר כי ההתנהגות הפרועה, בניגוד להוראות ולכללים - מצד המנוחה וגורמים נוספים בסביבתה - אינה מובילה לניתוק הקשר הסיבתי המשפטי. כך גם בענייננו: התנהלותו של הנהג הייתה כזו שניתן וצריך היה לצפות מראש.

50. בשלב הנוכחי של התפתחות הדין לא נדרש כאן עיון השוואתי מלא, ביחס להכרעה המבוססת בעיקרה על ניסיון החיים והנורמות הנהוגות בשיטתנו. עם זאת, לא יהיה זה מיותר לציין מקרה מפורסם יחסית שנדון בארצות הברית בעניין *People v. Kern*, 149 A.D.2d 187 (N.Y. App. Div. 1989), וזכור כ-Howard Beach incident. המקרה נסב על תקיפה אלימה ממניעים גזעניים של שלושה אנשים שחורים. אחד מקורבנות התקיפה ברח לעבר כביש מהיר ונדרס למוות על-ידי מכונית חולפת. הנאשמים באותו הליך נמצאו אחראים למותו, ובפסק הדין בעניינם הודגש כי מעשיהם עלו כדי סיבה ישירה מספקת למוות ("sufficiently direct cause"), כאשר אפשרויות המילוט היו מוגבלות:

"The only reasonable alternative left open to Griffith while being persistently chased and threatened by the defendants and their friends, several of whom were carrying weapons, was to seek safety by crossing the parkway where he unfortunately met his death. Clearly, on the basis of these facts, it cannot be said that the defendants' despicable conduct was not a sufficiently direct cause of Griffith's death... The defendants will not be heard to complain that, in desperately fleeing their murderous assault, Griffith chose the wrong escape route" (Id., at 212-13).

עוד הובהר בהמשך הדברים כי אופן פעולתו של נהג הרכב שפגע במנוח (שנגדו לא ננקטו הליכים) לא היווה גורם זר מתערב השולל את היכולת לצפות את התוצאה. להשלמת התמונה יוער כי הנאשמים הורשעו שם בעבירה חמורה יותר מגרם מוות ברשלנות, ומבחינה זו הדברים הם בבחינת קל וחומר.

51. לאמיתו של דבר, שיקולי המדיניות שנזכרו בפסיקתו של בית משפט זה בכל הנוגע לצורך לצפות את התוצאה הקטלנית באורח סביר, אף הם תומכים בהרשעתו של המשיב בגרם מוות ברשלנות. כך, התנהגותו באירוע הייתה במעשים פעילים, להבדיל מאשר במחדל, והוא היה גורם דומיננטי שהוביל את האירוע. הלינץ' שהמשיב היה ממחולליו הוא במובהק פעילות נעדרת כל ערך חברתי חיובי. אדרבה - המדובר בהתנהגות שיש להוקיעה בנחרצות ולמגרה. הלכה למעשה מדובר בהתנהגות פלילית חמורה, שהובילה להרשעה בשורת עבירות. כמו כן, הסיכון שהמשיב יצר במעשיו היה רחב, ונכנסו לגדרו אנשים רבים שנמצאו בזירה. כפי שמלמדות נסיבות המקרה - גם הולכי רגל תמימים נכנסו לתחום הסיכון, והוא אכן התממש באופן מצער ביחס למנוח. התנהגותו של המשיב יצרה אפוא סיכון ברמה גבוהה, ובהתאמה לכך רמת הצפיות שלו הייתה גבוהה אף היא. יתר על כן, בהתחשב בטיב מעשיו, איני סבורה כי גילו הצעיר של המשיב בזמן האירוע מפחית מיכולתו או מחובתו לצפות את התוצאה הקטלנית.

52. מסקנה דומה עולה אף מיישומו של מבחן הסיכון בנסיבותיו של המקרה דנן. המשיב, שהיה ממחוללי הלינץ' בנהג, יצר בהתנהגותו טווח סיכון נרחב כלפי כלל האנשים שהיו במקום באותה עת. הדברים אמורים הן ביחס לתקיפה הכוללת השלכת אבנים וחפצים, שעלולים לפגוע בכל מי שמצוי בסביבה, והן ביחס לתקיפה המכוונת כלפי נהגי רכב. מעשיו יצרו אפוא סיכון שבתחומו נכללה גם האפשרות לנהיגה פרועה מצד הנהג המותקף, שעלולה אף להסתיים בפגיעות בנפש. בדומה לקביעה בעניין לורנס, אני סבורה כי המשיב יצר במודע ובמכוון סיכון לכל הנוכחים בזירת האירוע, ובהתאמה היה עליו לצפות את הסכנה להתממשות התוצאה הקטלנית, גם בקווים כלליים ולא באופן מדוקדק וידוע מראש לפרטיו. בהלימה להבחנה שהודגשה בעניין מרוץ המכוניות, המשיב לא פעל כמאפשר סיכון בלבד, אלא כמי שמלכתחילה יצר את הסיכון שאכן התממש, למרבה הצער. באותו מקרה הנאשמים הצטרפו למרוץ באופן וולונטרי ונהגו ברכב על בסיס בחירה אוטונומית מלאה. לעומת זאת, במקרה דנן הנהג נקלע לאירוע בעל כורחו ופעל במערכת אילוצים דוחקת במיוחד, בהתחשב בתנאי המקום ובאימת המוות שהוא היה נתון למוראותיה.

53. לבסוף, אשוב ואזכיר את האמור בעניין ליכטנשטיין. כפי שהוסבר, באותו מקרה חברו שני גורמים שהביאו לתוצאה הקטלנית, כאשר אחד מהם (התפוצצות הצמיג) היה בלתי צפוי בנסיבות העניין. עם זאת, הובהר כי הגורם השני (נהיגה במהירות מופרזת) יצר סיכון לאובדן שליטה על הרכב אם יתרחש אירוע כדוגמת תקר בגלגל, הגם שאירוע זה כשלעצמו הוא בלתי צפוי. הדברים יפים אף לענייננו. גם אם נקבל את הטענה שדרך פעולתו של הנהג עצמה לא הייתה בגדר הצפוי - עדיין ניתן לומר שהיא והתוצאה הקטלנית שבסופה נמצאו בתוך מרחב

הסיכון שיצר המשיב במעשיו שלו. אשר על כן, לא ניתק הקשר הסיבתי המשפטי.

54. במאמר מוסגר יצוין כי מסקנה זו נובעת אף מהוראתו של סעיף 309(5) לחוק העונשין, אשר קובע קשר סיבתי סטטוטורי מקום שבו הצטרפו זה לזה גורמים שונים שהביאו לגרימת מוות. כאמור לעיל, בהתאם ליישומו בפסיקה, תחולת הסעיף מותנית בכך שהראשון הוא גורם ממשי לתוצאה הקטלנית - ואני סבורה כי זהו המצב בענייננו.

55. טרם סיום אציין כי לא מצאתי ממש בטענתו של המשיב הנוגעת לכך שהנהג התקשה לצפות בסרטון המתעד את האירוע בזמן עדותו כחלק מהחקירה הנגדית. בנסיבות העניין השתכנעתי כי לא נפגעה זכותו של המשיב להליך הוגן ולא נגרם לו כל עוול אחר כתוצאה מכך. הדברים אמורים בין השאר בהתחשב בכך שהמחלוקת הנוגעת להרשעה בגרם מוות ברשלנות היא משפטית ולא עובדתית. בכלל זה, אין מחלוקת לגבי חלקו של המשיב מזה ושל הנהג מזה במהלך האירוע, ואף לא לגבי תנאי הדרך והמקום.

56. בסיכומי של דבר, מצאתי כי לא נותק הקשר הסיבתי המשפטי בין מעשיו של המשיב לבין גרימת מותו של המנוח. במכלול הנסיבות, כפי שהוסבר, אני סבורה כי המשיב יכול היה לצפות את התוצאה הקטלנית, ואף צריך היה לצפותה. משמעו של דבר הוא שהיה מקום להרשיעו בעבירה של גרם מוות ברשלנות, וכך אציע לחברי שניעשה.

57. אשר לערעור על גזר הדין - כזכור, המדינה טוענת כי יש להחמיר עם המשיב, אפילו יידחה ערעורה בעניין הכרעת הדין. מנגד, המשיב סומך את ידו על גזר דינו של בית המשפט המחוזי. בשלב הנוכחי, אין טעם לדון בטענות אלה בעמדה לבדן, בהתחשב במסקנתי לפיה יש להרשיעו אף בעבירה של גרם מוות ברשלנות. בנסיבות אלה, אציע כי התיק יוחזר לבית המשפט המחוזי לצורך שמיעת טיעונים לעונש וגזירת דינו של המשיב מחדש.

58. סוף דבר: אציע אפוא כי המשיב יורשע גם בעבירה של גרם מוות ברשלנות, וכי עניינו יוחזר לבית המשפט המחוזי לצורך גזירת דינו, כאמור בפסקאות 56-57 לעיל.

דפנה ברק-ארז
שופטת

השופט דוד מינץ:

אני מסכים לחוות דעתה של חברתי. צפיתי מספר פעמים בסרטון המתעד חלקים מהאירוע המתמשך, ובעיקר את הפגיעה במנוח. צפייה זו אינה מותירה הרבה מקום לספק כי התגובה של הנהג הייתה סבירה ביותר. אף אין המדובר בנהיגה בלתי זהירה מצדו, כי אם בניסיון להימלט מהסכנה המשמעותית בה היה מצוי. כמו כן, כפי שקבעה חברתי, בנסיבות אלו המשיב יכול היה וצריך היה לצפות את הסכנה להתממשות התוצאה הקטלנית.

דוד מינץ שופט

השופט חאלד כבוב:

לאחר שצפיתי בסרטונים המתעדים את האירוע משלל זוויות, אין בליבי ספק כי המשיב יכול וצריך היה לצפות את האפשרות שמעשיו יובילו את קורבנו-הנהג להימלט בעור שיניו מהסכנה שבה הוא היה נתון ומהאלימות שהופעלה כלפיו; גם במחיר של נהיגה שעלולה לסכן חיי אדם. צפייה בסרטונים אף מלמדת כי גם נהגים נוספים, שהותקפו על-ידי המשיב וחבר מרעיו, נמלטו מהמקום בנהיגה שסיכנה חיי אדם (גם אם באותם מקרים, למרבה המזל, הסכנה לא התממשה), וכי ברקע אחד הסרטונים אף נשמעים קולות המזהירים מפני התממשות הסכנה הצפויה. הסכנה, לדאבון הלב, התממשה; והובילה למותו של הקורבן-המנוח. אני מצטרף אפוא למסקנתה של חברתי, כמפורט בחוות דעתה המלומדת.

חאלד כבוב
שופט

הוחלט לקבל את הערעור כאמור בפסק דינה של השופטת ד' ברק-ארז.

חאלד כבוב
שופט

דוד מינץ
שופט

ניתן היום, י' אייר
תשפ"ה (08 מאי
2025).

דפנה ברק-ארז
שופטת

